

УДК 658.14/17:338.24

Джеджула В. В., д.е.н., доцент,
професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту
Вінницький національний технічний університет

Спіфанова І. Ю., к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів та інноваційного менеджменту
Вінницький національний технічний університет

Гуменюк В.С., аспірант
Вінницький національний технічний університет

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

Джеджула В.В., Спіфанова І.Ю., Гуменюк В.С. Конкурентоспроможність підприємства як економічна категорія. У статті систематизовано основні теоретичні аспекти конкуренції та конкурентоспроможності. Проаналізовано генезис економічних теорій конкуренції. Досліджено сучасні дефініції конкурентоспроможності підприємства. Виявлено, що, незважаючи на наявність великої кількості тлумачень поняття «конкурентоспроможність», сьогодні не існує єдиного трактування. На основі проведених досліджень запропоновано власне визначення даного поняття.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність підприємства, конкурентні переваги, ринкова економіка.

Джеджула В.В., Епифанова И.Ю., Гуменюк В.С. Конкурентоспособность предприятия как экономическая категория. В статье систематизированы основные теоретические аспекты понятий конкуренции и конкурентоспособности. Проанализирован генезис экономических теорий конкуренции. Исследованы современные дефиниции конкурентоспособности предприятия. Несмотря на существование большого количества определений понятия «конкурентоспособность», сегодня не существует единой трактовки. На основе проведенных исследований предложено собственное определение данного понятия.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, конкурентные преимущества, конкурентоспособность предприятия, рыночная экономика.

Dzhedzhula V.V., Yepifanova I.Yu., Humeniuk V.S. Competitiveness of the enterprise as an economic category. In the article the main theoretical aspects of the concept of competition and competitiveness are systematized. The genesis of economic theories of competition is analyzed. The modern definitions of the competitiveness of the enterprise are investigated. It has been found that, despite the existence of a large number of interpretations of the notion of competitiveness, today there is no single interpretation. On the basis of the conducted researches the proper definition of the given concept is offered.

Key words: competition, competitiveness, competitive advantages, enterprise competitiveness, market economy.

Постановка проблеми. Можливість економічного зростання країни значною мірою залежить від конкурентних позицій вітчизняних суб'єктів господарювання як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

Аналіз питань, пов'язаних із конкурентоспроможністю, є одним із найважливіших складників дослідження ринку та основою для формування стратегії і тактики розвитку. Конкуренція сприяє кращому використанню потенціалу кожного підприємства, раціоналізації його поведінки та вважається ключовим елементом ринкових відносин. Разом із тим поняття конкурентоспроможності потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ураховуючи важливість визначення рівня конкурентоспроможності підприємств, сьогодні існує значна кількість наукових досліджень із цієї проблематики. Перші теоретичні аспекти конкуренції започатковані та узагальнені А. Смітом. Подальше дослідження конкуренції здійснювали Д. Рікардо, Дж. Робінзон, Й. Шумпетер, А. Маршалл, Дж. Кларк, Ф.А. Хайек, Е. Чемберлін, М. Портер та ін.

Проблематика конкурентоспроможності підприємства знайшла відображення в наукових працях і вітчизняних учених, таких як: І.Г. Брітченко, І.В. Смолін, Л.В. Кривенко, Л.М. Минко, А.Ю. Юданов, Г.Л. Азоєв, І.М. Злидень, Л.М. Яремченко, І.І. Вінніченко, Е.І. Цибульська, Л.М. Акімова та ін.

Незважаючи на наявність досить потужної теоретичної бази, відсутній єдиний загальноживаний підхід до розуміння конкурентоспроможності підприємства, що зумовлює необхідність подальшого дослідження даного питання.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація теоретичних аспектів, пов'язаних із сутністю конкурентоспроможності підприємства.

Вклад основних результатів. Загострення конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках призводить до підвищення актуальності проблеми забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних

підприємств. Конкурентоспроможність є багатограним та універсальним поняттям, що характеризує об'єкт дослідження з різних боків, показує спроможність здійснювати ефективну діяльність, відображає якість роботи господарського суб'єкта та продуктивність використання ресурсів, задіяних у даній діяльності. Трансформуються лише наукові уявлення про її характеристики, що відбувається під впливом певних особливостей розвитку системи світового господарства, суспільства у цілому, рівня розвитку технологій, а також специфіки діяльності економіки країн.

Поняття «конкурентоспроможність» є однією з найбільш загальноживаних економічних категорій. Проте досі не існує єдиного визначення поняття, що пов'язано з різноманітністю підходів до розуміння сутності конкурентоспроможності.

Зважаючи на те, що перші згадки, пов'язані з конкурентоспроможністю, з'явилися у США, його первинною мовою доцільно вважати англійську. Дієслово *compete* (конкурувати), яке є основою слова *competitiveness* (конкурентоспроможність), є похідним від латинського *competere*. Термін виник від латинського слова *petere*, що означає «шукати», «бажати», «прагнути», та латинської приставки *com*, що означає «разом». Тобто цей термін буквально означає «разом прагнути, бажати».

Однак в українській мові основний корінь «конкурувати» слова «конкурентоспроможність» походить від іншого латинського слова, а саме *conspicere* складовими частинами якого є *con* – аналог вищезгаданого *com* – та *spicere*, що означає «сходитися», «стикатися», «змагатися».

Таким чином, неоднозначність змісту конкуренції простежується вже на рівні етимології, оскільки спостерігається поєднання двох потенційно суперечливих та, на перший погляд, несумісних понять – змагання (протистояння) і співробітництво в одному слові.

Хоча й вважається, що термін «конкурентоспроможність» уперше був уведений М. Портером у

Генезис економічних теорій конкуренції [1–11]

Автор	Головна ідея
Класичні теорії	
А. Сміт [1]	Конкуренція є автоматичним зрівноважувальним механізмом, так званою «невидимою рукою», що керує ринком. Вона шляхом урівноваження на ринку прибутку призводить до оптимального розподілу праці й капіталу. Обґрунтовував конкуренцію як рушійну силу економічного зростання, яка сприяє вирішенню проблем економічної результативності.
Д. Рікардо [2]	Якщо країни спеціалізуються на виробництві тих товарів, які вони можуть виробляти з відносно нижчими витратами порівняно з іншими країнами (або, інакше кажучи, з меншими альтернативними витратами), то торгівля буде взаємовигідною для обох країн незалежно від того, чи є виробництво в одній із них абсолютно ефективнішим, аніж в іншій.
К. Маркс [3]	Трактує конкуренцію як «змагання заради прибутку»; «конкуренція серед представників пропозиції та конкуренція серед представників попиту становить необхідний елемент боротьби між покупцями і продавцями, результатом якої є мінова вартість».
А. Маршалл [4]	Найбільш послідовно і повно обґрунтував механізм автоматичного встановлення рівноваги на ринку за допомогою досконалої конкуренції. Він уперше почав критикувати «умовності» моделі чистої конкуренції та створив основи нової моделі конкуренції – монополістичної.
Дж.С. Мілль [5]	Оскільки конкуренція є основним регулятором цін, заробітної плати, ренти, вона сама по собі є законом, що встановлює правила цього регулювання.
Неокласичні теорії	
Й. Шумпетер [6]	Здатність компанії до інновацій є ключем до досягнення конкурентних переваг над своїми суперниками. Джерело здатності підприємства конкурувати полягає у прийнятті управлінських рішень щодо вибору як видів господарської діяльності (на основі прогнозування ринкової кон'юнктури), так і способів її здійснення.
Ф. Найт [7]	Конкуренція являє собою ситуацію, у якій конкурує велика кількість незалежно діючих виробників і покупців будь-якого конкретного товару, що дає волю кожному мати справу з тими чи іншими індивідуалами і вибирати кращі, на їхню думку, серед запропонованих умови для задоволення своїх економічних інтересів.
Е. Чемберлін [8]	Ринкове середовище зазвичай характеризується одночасною взаємодією сил як конкуренції, так і монополії. Причиною даної конкуренції є диференціації продуктів.
Сучасні теорії	
М.Е. Портер [9]	Для успішного ведення конкурентної боротьби господарському суб'єкту слід виробити конкурентну стратегію, мета якої – забезпечити переваги над конкурентами через виявлення конкурентних переваг і їх зміцнення у довгостроковому періоді.
Г. Хемел, К.К. Прахалад [10]	Основним способом вирішення цієї проблеми лідерства компаній є формування так званої «ключової компетенції», що дають компаніям безумовну конкурентну перевагу, а також інтелектуальне лідерство. Компетенції формуються з навиків, умінь і технологій, що дають змогу компаніям-споживачам нові блага. Причому їх поєднання має бути унікальним. У цьому разі розвиток компетенції компанії є джерелом її конкурентних переваг.
Р.С. Картер [11]	Конкурентні переваги фірм можуть бути підсилені цифровою (електронною) корпоративною культурою: Інтернет і електронна пошта сприяють дебіюрократизації управління, автономізації робочих місць, перетворенню владної вертикалі у відносини по горизонталі.

80-х роках ХХ ст., про різні аспекти конкуренції і конкурентних переваг дискутували набагато раніше, визначивши, таким чином, більшість напрямів та засад наступних і сучасних наукових поглядів на це поняття. Генезис економічних теорій конкуренції подано в табл. 1.

Найбільш вагомими та видатними теоріями конкуренції, які вплинули на розвиток економіки, можна вважати:

- теорію «невидимої руки» А. Сміта;
- концепцію порівняльних переваг Д. Рікардо;
- теорію Й. Шумпетера про підприємця та інновації;
- теорію конкурентної стратегії М. Портера.

За А. Смітом конкуренція – це двигун економічного зростання та ефективний інструмент оптимального розподілу ресурсів. Д. Рікардо побудував

модель досконалої конкуренції та описав, як функціонує така система в довгостроковій перспективі. Для умов, які розглядав учений, принциповим є те, що ціни складаються лише під дією попиту та пропозиції в результаті конкурентної боротьби. Основна увага Й. Шумпетера спрямована на інноваційні заходи як основні детермінанти конкурентоспроможності. На його думку та думку його прихильників, забезпечення конкурентоспроможності було можливим за рахунок пошуку та інвестування в нові ринкові можливості за мінімізації ризику невизначеності. М. Портер виділив три можливі альтернативні стратегії поведінки підприємства: абсолютне лідерство у витратах, диференціація продукту, фокусування на окремій групі покупців, видах продукції та сегменті ринку. Досягнення найвищих результа-

Систематизація визначень поняття «конкурентоспроможність підприємства» [14–32]

	Автор	Конкурентоспроможність підприємства – це:
Здатність	Е.І. Цибульська [14, с. 69]	здатність у поточному періоді та в довгостроковій перспективі забезпечувати більш високу порівняно з конкурентами ефективність виробництва та вигідність реалізації своїх товарів
	Ю.Б. Іванов [15, с. 52]	здатність підприємства до реалізації конкурентних переваг, які дають йому змогу ефективно розвиватися порівняно з іншими підприємствами на внутрішньому та зовнішньому ринках
	І.О. Піддубний, А.І. Піддубна [16]	потенціальна або реалізована здатність економічного суб'єкта до функціонування у релевантному зовнішньому середовищі, яка ґрунтується на конкурентних перевагах і відображає його позицію відносно конкурентів
	Л.М. Акімова [17, с. 29]	здатність в умовах, що склалися, проектувати, виготовляти та збувати товари за цінними та неціновими характеристиками є більш привабливими для споживачів, аніж товари їх конкурентів
	В.Р. Гуцуляк [18]	здатність ефективно використовувати потенціал підприємства, а внутрішній потенціал – як основу утримання існуючих і розроблення нових конкурентних переваг для успішного ведення конкурентної боротьби на ринку товарів і послуг
	Ж.В. Крючкова [19, с. 38]	здатність підприємства у довгостроковому періоді функціонувати в умовах ринкової економіки, створюючи та реалізуючи продукцію, яка задовольняє потреби людей та є відмінною від аналогової, при цьому займати стійку позицію у певній галузі та отримувати регулярний прибуток, достатній для вдосконалення виробництва
	П.К. Бечко, Я.О. Голобородько [20, с. 38]	здатність динамічно впливати суб'єктом господарювання на ринок для збереження його сегменту, захисту накопичених і розвитку потенційних стійких конкурентних переваг у ключових сферах бізнесу на основі кращого, ніж у конкурентів, використання існуючих та формування нових видів і комбінацій ресурсів із застосуванням передових технологій, спрямованих на виробництво продукції з інноваційною споживчою цінністю
Можливість	І.І. Вінніченко [21, с. 10]	можливість його ефективної господарської діяльності й її практичної реалізації в умовах конкурентного ринку
	О.Г. Янковий [22, с. 7]	можливість ефективно розпоряджатися власними й позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку.
	Л.М. Яремченко [23, с. 7]	можливість підприємства адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури, нового законодавства, змін податкової системи, прогнозувати цінову політику, займатися пошуком нових джерел фінансування, оптимізувати ефективність використання сировинних ресурсів, забезпечувати наявність висококваліфікованого персоналу та інші аспекти, що забезпечують необхідний для успіх компанії
	Г.Л. Азоев [24, с. 62]	можливість ефективно розпоряджатися власними і позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку
	І.М. Злидень [25, с. 76]	спроможність підприємства до отримання синергійного ефекту від раціонального використання конкурентних переваг
	А.Ю. Юданов [26]	спроможність підприємства виробляти та реалізовувати конкурентоспроможну продукцію
	Г.С. Тимофієва, О.В. Крюковська [27]	реальна та потенційна можливість підприємств в існуючих для них умовах проектувати, виготовляти та збувати товари на ринку, що за цінними та неціновими характеристиками є більш привабливими для споживачів, аніж товари їх конкурентів
	Л.М. Минко [28, с. 38]	можливість проведення ефективної господарської діяльності та її практичної прибуткової реалізації в умовах конкурентного ринку
Характеристика	Л.В. Кривенко [29, с. 38]	відносна комплексна характеристика, що виражає відмінність у розвитку конкретного підприємства від розвитку інших за ступенем задоволення товарами потреб споживачів і за ефективністю виробничої діяльності
	І.Г. Брітченко [30, с. 38]	комплексна порівняльна характеристика, яка полягає у спроможності використання різних видів ресурсів ефективніше, ніж у конкурентів, та визначає його положення серед аналогічних суб'єктів господарювання
	П.Ю. Беленький [31, с. 38]	динамічна характеристика здібності підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища і забезпечувати при цьому визначений рівень конкурентних переваг
	І.В. Смолін [32, с. 38]	нова якісна характеристика організації, що забезпечує її конкурентний успіх, основою якої слугує комплекс позитивних відмінностей, достатніх для протистояння негативному впливу зовнішнього середовища для реалізації визначених цілей

тів можливе лише за використання однієї з даних стратегій. Описуючи зміст конкуренції і пояснюючи питання досягнення підприємствами успіху на міжнародних ринках, учений стверджує, що досягнення

конкурентних переваг досягається саме завдяки інноваціям, які розуміє в широкому змісті – від крупного технологічного прориву до нових методів праці, використання нових технологій.

Таким чином, теорії конкуренції на певних історичних етапах вирішують актуальні проблеми розвитку ринкових взаємовідносин і тим самим сприяють появі нових наукових напрямів в економічних дослідженнях.

Конкурентоспроможність виявляється лише в умовах конкуренції і через конкуренцію, яка є центральним поняттям, що виражає сутність ринкових відносин, і найважливішою ланкою всієї системи ринкового господарства [12; 13].

Категорію конкурентоспроможності можна вважати чи не популярнішою за конкуренцію. Сутність цього поняття залежить від об'єкта, який вона характеризує в конкурентному середовищі, та цілей дослідження, тому вченими воно визначається по-різному. Об'єкт конкурентоспроможності розрізняють за рівнем його функціонування: мікрорівень – конкурентоспроможність товару, підприємства; мезорівень – галузі, регіону; макрорівень – конкурентоспроможність країни.

У зв'язку з тим, що підприємство вважається основою ринкової економіки, високий рівень його конкурентоспроможності дає можливість сформулювати конкурентну економіку країни у цілому. Саме тому подальшу увагу буде приділено поняттю конкурентоспроможності підприємства.

Сучасна наукова література налічує безліч підходів до трактування цього визначення, тому їх систематизацію подано в табл. 2.

З табл. 2 видно, що більшості вчених притаманно використовувати поняття «здатність», «можливість» або «характеристика». Однак найбільш уживаним, все-таки є «здатність», а саме: «здатність конкурувати», «здатність протистояти іншим виробникам», «здатність реалізації конкурентних

переваг», «здатність працювати в конкурентному середовищі», «здатність виробляти та продавати конкурентоспроможну продукцію». Це пояснюється тим, що для успішного функціонування, підприємство повинно вміти протистояти конкурентам, тобто бути здатним вступати в конкурентну боротьбу, тобто ефективно та доцільно використовувати певні можливості.

Узагальнення наявних підходів до конкурентоспроможності підприємства надало можливість визначити її як комплексну характеристику підприємства, що дає змогу ідентифікувати здатність господарського суб'єкта ефективно оперувати наявними ресурсами та можливостями, а також спроможність вести ефективнішу діяльність порівняно з іншими підприємствами галузі.

Висновки. Отже, генезис історичних та сучасних підходів до визначення конкуренції показав, що найбільш істотний вплив на розвиток даної категорії мають теорії А. Сміта та Д. Рікардо, Й. Шумпетера та М. Портера.

Узагальнення підходів до визначення сутності конкурентоспроможності підприємства показало, що досі не існує єдиного підходу до висвітлення даного поняття. У цілому прослідковується певна схожість, адже більшість науковців використовує такі поняття під час трактування конкурентоспроможності: «здатність», «можливість» або «характеристика». Визначено, що конкурентоспроможність підприємства – це комплексна характеристика підприємства, що дає змогу ідентифікувати здатність господарського суб'єкта ефективно оперувати наявними ресурсами та можливостями, а також спроможність вести ефективнішу діяльність порівняно з іншими підприємствами галузі.

Список літератури:

1. Сміт А. Дослідження про природу й причину багатства народів. URL: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/70320/e6586e522c5a3fb3904b8f70ac939826.pdf?sequence=1>.
2. Рікардо Д. Начало политической экономики и налогового обложения. М.: Экономика, 1995. 680 с.
3. Маркс К., Энгельс Ф. Капитал. М.: Наука, 1990. Т. 1. 400 с.
4. Маршалл А. Принципы экономической науки. М.: Прогресс, 1993. 994 с.
5. Милль Дж.С. Основы политической экономии. М.: Прогресс, 1981. 230 с.
6. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры. М.: Прогресс, 1982. 456 с.
7. Найт Ф. Риск, неопределенность, прибыль. М.: Дело, 2003. 352 с.
8. Чемберлін Е. Теорія монополістичної конкуренції. М. 1996. С. 33.
9. Портер М.Э. Конкуренция: учеб. пособ.; пер. с англ. М.: Вильямс, 2001. 495 с.
10. Хамел Г., Прахалад К. Конкурируя за будущее. М.: Олимп-Бизнес, 2002. 216 с.
11. Kanter R.M. Evolve! Succeeding in Digital Culture of Tomorrow. Boston: Harvard Business School Press, 2001.
12. Резнікова О.С. До визначення поняття «конкурентоспроможність підприємства» в умовах глобалізації. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 2. С. 123–128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2013_2_22.
13. Цибульська Е.І. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб. для студентів, які навчаються за спец. 051 «Економіка». Харків: НУА, 2018. 320 с.
14. Dzhedzhula V., Yepifanova I. Methodological bases of concept formation and choice of innovative business strategies. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4. № 3. P. 51–59.
15. Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства: монографія / за заг. ред. проф. Ю.Б. Іванова, проф. О.М. Тищенко. Х.: ІНЖЕК, 2006. 384 с.
16. Піддубний І.О., Піддубна А.І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: навч. посіб. Х.: ІНЖЕК, 2004. 264 с.
17. Управління конкурентоспроможністю промислового підприємства: монографія / Л.М. Акімова, М.В. Корж, І.В. Чуб. Рівне: НУВГП, 2017. 121 с.

18. Гуцуляк В.Р. Маркетинговий механізм як інструмент підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств на ринку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 1. С. 144–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2016_1_34.
19. Крючкова Ж.В. Дослідження сутності конкурентоспроможності та конкурентоздатності аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2016. № 7. С. 44–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2016_7_9.
20. Бечко П., Голобородько Я. Теоретичні засади сутності економічних категорій «конкуренція» та «конкурентоспроможність». *Ефективна економіка*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4191>.
21. Вінніченко І.І., Крючкова Ж.В. Ключові чинники впливу на конкурентоспроможність аграрних підприємств. *Економіка та держава*. 2017. № 4. С. 32–37.
22. Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення: монографія / за заг. ред. О.Г. Янкового. Одеса: Атлант, 2013. 470 с.
23. Яремченко Л.М. Конкурентоспроможність підприємства: економічна сутність та чинники впливу. *Теоретичні, методологічні та практичні аспекти конкурентоспроможності підприємств*: монографія; за заг. ред. проф. О.Г. Янкового. Одеса: Атлант, 2017. С. 57–66.
24. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. 208 с.
25. Злидень І.М. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності підприємства. *Економіка: проблеми теорії і практики*. 2014. Вип. 213. Т. I. С. 75–81.
26. Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика: учеб.-практ. пособ. М.: ГНОМ и Д, 2001. 304 с.
27. Тимофієва Г.С., Крюковська О.В. Теоретичні засади формування конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2013. № 11. С. 212–218. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2013_11_30.
28. Минко Л.М. Сутність і складові поняття конкурентоспроможності підприємства. *Наукові праці НУХТ*. 2015. Т. 21. № 1. С. 86–92.
29. Конкурентная стратегия предприятия: теория, методология, практика: монография / Л.В. Кри-венко, В.М. Милашенко, С.В. Кривенко. Полтава: ПУЭТ, 2012. 256 с.
30. Брітченко І.Г., Ладунка І.С. Актуальні проблеми підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 1(1). С. 116–118. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2015_1\(1\)_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2015_1(1)_28).
31. Беленький П.Ю. Дослідження проблем конкурентоспроможності. *Вісник НАН України*. 2007. № 5. С. 9–18.
32. Смолін І.В. Стратегічна конкурентоспроможність підприємства: змістовні імперативи та критерії оцінювання. *Стратегія економічного розвитку України*. 2015. № 36. С. 126–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/seru_2015_36_16.